

Юридичні науки

УДК 341

Губарь Євгенія Андріївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Губарь Евгения Андреевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Gubar Evgenia

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Асирян Сюзанна Рафиковна

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры международного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Research manager:

Asiryan Susanna

Candidate of Legal Sciences, Assistant of Department of International Law

Yaroslav Mudryi National Law University

**ЗАКРІПЛЕННЯ ТА МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ
ЛЮДИНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ**

**ЗАКРЕПЛЕНИЕ И МЕХАНИЗМ ЗАЩИТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ
ПРАВ ЧЕЛОВЕКА НА МЕЖДУНАРОДНОМ УРОВНЕ
FIXATION AND MECHANISM OF PROTECTION OF
ENVIRONMENTAL HUMAN RIGHTS AT THE INTERNATIONAL
LEVEL**

***Анотація.** У статті автор розглядає проблему закріплення та механізму захисту екологічних прав людини на міжнародному рівні. Автор вказує різні міжнародні органи, які здійснюють захист екологічних прав людини та розглядає судову практику з зазначеної проблеми.*

***Ключові слова:** механізм захисту, екологічні права людини, навколишнє природне середовище, міжнародне закріплення прав.*

***Аннотация.** В статье автор рассматривает проблему закрепления и механизма защиты экологических прав человека на международном уровне. Автор указывает различные международные органы, осуществляющие защиту экологических прав человека, и рассматривает судебную практику по данной проблеме.*

***Ключевые слова:** механизм защиты, экологические права человека, окружающая среда, международное закрепление прав.*

***Summary.** The article is devoted to the problem of fixation and mechanism of protection of environmental human rights at the international level. The author notes the various international authorities that provide protect the environmental rights of human rights and consider the judicial practice of the problem.*

***Key words:** mechanism of protection, environmental human rights, environment, international fixation environmental rights.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні, в усьому світі простежується різке погіршення екологічної безпеки. Екологічна обстановка в різних куточках планети неодноразово завдавала колосальної шкоди життю, здоров'ю, майну мільйонів людей. Це вкотре вказує на необхідність поглиблення міжнародного співробітництва держав у сфері забезпечення прав людини на безпечне навколишнє природне середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Загальнотеоретичні підходи до поняття права людини на безпечне навколишнє природне середовище, проблем закріплення та механізму захисту екологічних прав на міжнародному рівні є предметом правових, соціальних та політичних досліджень. Теоретичну основу зазначеного питання розробили вітчизняні та зарубіжні вчені-правознавці, серед яких є Г.В.Анісімова [1], К.А.Бек'яшев [2], В.Л.Бредихіна [3], А.П.Гетьман [4], В.К.Попов [5] та інші автори.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення механізму захисту екологічних прав на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Екологічні права людини прийнято вважати правами «третього покоління» – так званими колективними правами або правами солідарності у зв'язку з тим, що основними їх носіями є народи, нації, об'єднання індивідів, групи, а не окремі індивіди. Проте, як показує міжнародна судова і договірна практика, кожна людина має право на сприятливе навколишнє середовище і процесуальні екологічні права так само, як і об'єднання індивідів чи народи і нації [14, с.196].

Вперше право на життя в сприятливому навколишньому середовищі було закріплено в Стокгольмській Декларації (1972 р.) щодо питань навколишнього середовища. Із тексту Декларації випливає, що право на життя в сприятливому навколишньому середовищі є таким же фундаментальним правом людини, як право на свободу і рівність. Сприятливе навколишнє середовище відповідно до Декларації – це таке середовище, яке дозволяє вести гідне життя. У Стокгольмській декларації право на сприятливе навколишнє середовище пов'язане з відповідальністю людини за охорону і покращення його стану перед теперішніми та майбутніми поколіннями [11].

Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку є одним з основних джерел міжнародного права, що містить основні екологічні права людини. Саме в даному документі була сформована система основних екологічних прав, які закріплені у внутрішньодержавному законодавстві більшості країн світу. Центральне місце в системі екологічних прав, закріплених на міжнародному рівні в Декларації Ріо, займає право на сприятливе навколишнє середовище. Суб'єктом даного права є людина, при цьому необхідно відзначити, що з позиції концепції сталого розвитку суб'єктом права на сприятливе довкілля визнається людина як теперішнього, так і майбутнього покоління.

Наступним екологічним правом людини, закріпленим в Декларації Ріо, є право на доступ до достовірної інформації про стан навколишнього середовища та участь у прийнятті екологічно значущих рішень. У декларації підкреслюється, що екологічні питання вирішуються найбільш ефективним чином за участю всіх зацікавлених громадян. Кожна людина повинна мати відповідний доступ до інформації, що стосується навколишнього середовища, яка є в розпорядженні державних органів, включаючи інформацію про небезпечні матеріали і можливість брати участь в процесах прийняття рішень.

Третім екологічним правом людини, що містяться в Декларації Ріо є право на відшкодування екологічної шкоди. Відповідно до принципу 13 Декларації 1992 року, держави повинні розробляти національні закони, що стосуються відповідальності і компенсації жертвам забруднення навколишнього середовища та іншого екологічної шкоди [12].

Віденська декларація та Програма дій, що схвалені на Всесвітній конференції з прав людини у 1993 році, визнає, що Право на розвиток повинно реалізовуватися так, щоб справедливо задовольнити потреби сьогоденних та майбутніх поколінь у сфері розвитку та навколишнього середовища. У Декларації також визнано, що незаконні скиди токсичних і небезпечних речовин і відходів становить потенційну серйозну загрозу для права кожної людини на життя і здоров'я [7].

Яскравим прикладом закріплення екологічних прав людини в міжнародних договорах є Конвенція Європейської Економічної Комісії ООН «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля», прийнята 25 червня 1998 року у м. Оргусі (Данія) [8]. Україна одна з перших держав, що ратифікувала конвенцію 6 липня 1999 року. Оргуська конвенція визначила три основних екологічних права, що розглядаються як важливі чинники у становленні демократії : 1) доступ громадськості до екологічної інформації; 2) участь громадськості у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля; 3) доступ громадськості до правосуддя з питань, що стосуються довкілля.

Отже, міжнародні документи підтвердили й закріпили в світової спільноти розуміння тісного зв'язку між станом дотримання прав людини та якістю довкілля, а також заклали основу для подальших правових дій з використання всього спектру міжнародних норм у сфері прав людини на благо інтересів оточуючого людину середовища [6, с.37].

Основні механізми захисту екологічних прав існують у рамках Комітету ООН з прав людини, Європейського суду з прав людини, Міжамериканської комісії та суду з прав людини, а також Африканської комісії з прав людини. Комітет ООН з прав людини ухвалив низку рішень у справах, які головним чином стосувалися екологічних прав корінного населення і ґрунтувалися на порушенні ст. 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, де йдеться про права етнічних, релігійних і мовних меншин, зокрема, про право користуватися своєю культурою.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. не містить права на сприятливе навколишнє середовище чи будь-яких процесуальних екологічних прав, оскільки приймалася в умовах необхідності забезпечення, перш за все, громадянських і політичних прав у країнах Західної Європи і в умовах, коли екологічні проблеми істотним чином не загрожували здійсненню людиною своїх прав і свобод. Проте Конвенція — «гнучкий і живий» інструмент, який пристосовується до змін у навколишньому світі. Незважаючи на відсутність відповідної статті в Конвенції, екологічні права громадян отримали свій захист у практиці Європейського суду з прав людини. Здебільшого право на сприятливе навколишнє середовище позивачі обґрунтовують статтею 8, яка забезпечує повагу до приватного та сімейного життя, а також житла. Однак у кожному конкретному випадку позивач має довести зв'язок між забрудненням або шкодою довкіллю та індивідуальною шкодою як наслідок порушення права на особисте життя і на житло [9, с.105].

У відомій справі *Lopez Ostra v. Spain* 1994 р. Суд постановив: «...серйозне забруднення навколишнього середовища може вплинути на добробут індивідів і перешкоджати використанню свого житла таким чином, що це негативно вплине на особисте і сімейне життя, без завдання, однак, серйозної шкоди їх здоров'ю. ...»

...слід враховувати справедливий баланс між конкуруючими інтересами індивіда і суспільства в цілому. ... Держава не забезпечила справедливий баланс між інтересами економічного благополуччя міста ... і ефективним здійсненням права позивача на повагу до житла, приватного і сімейного життя».

Африканська комісія з прав людини розглянула справу Кен Саро-Віва (1988 р.), рішення в якій хоча прямо й не стосується захисту екологічних прав, однак має зв'язок з політичною і громадською діяльністю активіста, який захищав права корінного народу огоні від негативного впливу на їхнє життя і культуру розробки покладів нафти в регіоні [9, с. 106].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що право кожної людини теперішнього і майбутніх поколінь на сприятливе навколишнє середовище є одним із принципів міжнародного права. З одного боку, цей принцип формує основу міжнародної правової охорони навколишнього середовища. З іншого боку, право на сприятливе навколишнє середовище є одним з фундаментальних прав людини, яке тісно пов'язане з його іншими правами і є невіддільним від них [13, с.75]. Визнання цього факту світовою спільнотою, його законодавче закріплення на міжнародному та національному рівні, дає надію на те, що людство не буде безслідно знищено в результаті чергової екологічної катастрофи. За словами Андрія Дмитровича Сахарова ми зможемо : "именно в этом мире, где мы, как вспышка во мраке, возникли на одно мгновение из черного небытия бессознательного существования материи, осуществитъ требования Разума и создать жизнь, достойную нас самих и смутно угадываемой нами Цели" [10, с.146].

Література

1. Анисимова А.В. Классификация естественных экологических прав / А.В. Анисимова // Проблемы законності : Республіканський міжвідомчий наук. зб. /відп. ред. В.Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. академія України, 2004. – Вип. 66. – С. 72–81.
2. Бекашев К.А. О роли ООН в кодификации и прогрессивном развитии международного экологического права / К.А. Бекашев // Труды МГЮА. – М. : Юристъ, 1997. – № 1. – С. 146–152.
3. Бредихина В.Л. Понятие, сущность и содержание права граждан на безопасную окружающую среду / В.Л. Бредихина // Проблемы законності : Республіканський міжвідомчий наук. зб. / відп. ред. В.Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. академія України, 2001. – Вип. 47. – С. 54–61.
4. Гетьман А.П. Розвиток законодавчого регулювання екологічних прав людини: історія-сучасність / А.П. Гетьман // Планова науково-дослідна робота. – Х., 1999 – С. 3–9.
5. Попов В.К. Відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону атмосферного повітря / В.К. Попов // Радянське право. – 1986. – № 11. – С. 43–47.
6. МБО "Екологія – Право – Людина", 2016. Права людини та охорона довкілля. Навчально-методичний посібник для тренерів (суддів-викладачів). – С. 252.
7. Віденська декларація та Програма дій, підписана Україною від 25.06.1993 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_504.
8. Конвенція Європейської Економічної Комісії ООН «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля», підписана

- Україною від 25.06.1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_015.
9. Задорожній О.В., Медведєва М.О. Міжнародне право навколишнього середовища. – К.: Видавничий дім «Промені», 2010. – 510 с.
 10. Сахаров А. Д. Тревога и надежда: статьи и выступления / А. Д. Сахаров. – Л.: Сов. писатель. – 1990. – 377 с.
 11. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_454.
 12. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_455.
 13. Кравченко С.М. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища / С.М. Кравченко, А.О. Андрусевич, Дж.Е. Бонайн / [Під заг. ред. проф. С.М.Кравченко]. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2002. – С. 336.
 14. Концепція захисту екологічних прав через призму практики європейського суду з прав людини / І. П. Іванець // Наше право. – 2013. – № 10. – С. 195-200.

References

1. Anysymova A.V. Klassyfykatsiya estestvennykh ekologicheskikh prav / A.V. Anysymova // Problemy zakonnosti: Respublikanskyi mizhvidomchyi nauk. zb. /vidp. red. V.Ya. Tatsii. – Kh. : Nats. yuryd. akademiia Ukrainy, 2004. – Vyp. 66. – S. 72–81.
2. Bekiashev K.A. O roly OON v kodyfykatsyy u prohressyvnom razvytyu mezhdunarodnoho ekologicheskoho prava / K.A. Bekiashev // Trudy MNIuA. – M. : Yurystъ, 1997. – # 1. – S. 146–152.
3. Bredykhyna V.L. Poniatyе, sushchnost y sodержanye prava hrazhdan na bezopasnuiu okruzhaiushchuiu sredu / V.L. Bredykhyna // Problemy

- zakonnosti : Respublikanskyi mizhvidomchyi nauk. zb. / vidp. red. V.Ya. Tatsii. – Kh. : Nats. yuryd. akademiia Ukrainy, 2001. – Vyp. 47. – S. 54–61.
4. Hetman A.P. Rozvytok zakonodavchoho rehuliuвання ekolohichnykh prav liudyny:istoriia-suchasnist / A.P. Hetman // Planova naukova-doslidna robota. – Kh., 1999 – S. 3–9.
 5. Pravovi zasoby zabezpechennia realizatsii prava hromadian na bezpechne dlia zhyttia navkolyshnie seredovyshe / Datsenko O.F. // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu.–2016. – Vyp. 5.–S. 173-177.
 6. MBO "Ekolohiia – Pravo – Liudyna", 2016. Prava liudyny ta okhorona dovkilia. Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia treneriv (suddivvykladachiv). – S. 252.
 7. Videnska deklaratsiia ta Prohrama dii, pidpysana Ukrainoiu vid 25.06.1993 roku [Elektronnyi resurs] – rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_504.
 8. Konventsiiia Yevropeiskoi Ekonomichnoi Komisii OON «Pro dostup do informatsii,uchast hromadskosti v protsesi pryiniattia rishen ta dostup do pravosuddia z pytan,shcho stosuutsia dovkilia», pidpysana Ukrainoiu vid 25.06.1998 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_015.
 9. Zadorozhnii O.V.,Medvedieva M.O.Mizhnarodne pravo navkolyshnoho seredovyshecha. – K.: Vydavnychi dim «Promeni», 2010.–510 s.
 - 10.Sakharov A. D. Trevoha y nadezhda: staty y vystuplenyia / A. D. Sakharov. – L.: Sov. pysatel. – 1990. – 377 s.
 - 11.Deklaratsiia Konferentsii Orhanizatsii Obiednanykh Natsii z problem otochuiuchoho liudynu seredovyshecha [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_454.

12. Deklaratsiia Rio-de-Zhaneiro shchodo navkolyshnoho seredovyshcha ta rozvytku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_455.
13. Kravchenko S.M. Aktualni problemy mizhnarodnoho prava navkolyshnoho seredovyshcha / S.M. Kravchenko, A.O. Andrusyevych, Dzh.E. Bonain / [Pid zah. red. prof. S.M. Kravchenko]. – Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni I. Franka, 2002. – S. 336.
14. Kontseptsiia zakhystu ekolohichnykh prav cherez pryzmu praktyky yevropeiskoho sudu z prav liudyny / I. P. Ivanets // Nashe pravo. – 2013. – # 10. – S. 195 - 200.